

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG KÜLPOLITIKÁJÁNAK NÉHÁNY VONATKOZÁSA 1953—1957 KÖZÖTT

BÁRÁNYNÉ ÁRVA EDIT

Az 1953—57 közötti időszakban a két világrendszer vezető hatalmai felmérték a reális erőviszonyokat és hozzáláltak az ennek megfelelő, új nemzetközi politika kidolgozásához. A fordulat azonban lassan, fokozatosan és visszaesésekkel takarítva történt. Az USA egyenlőre folytatta a hidegháborús politikát. Az 1952. évi elnökválasztáson a köztársaságpárti Eisenhower került ki győztesen, külügyminisztere Dulles lett. A szocialista világrendszerrel szembeni dullesi külpolitikai koncepció alapja „a háború szélén való táncolás” politikája lett. A hidegháború korszakának legveszedelmesebb szakasza fűződött Dulles névéhez, melyet a szocialista rendszer belső aláásásának célkitűzése, a katonai tömbök és támaszpontok létrehozása fémjelzett. A nemzeti felszabadulásukért küzdő országokban befolyásuk erősítésére törekedtek.

Az USA a Kínai Népköztársasággal szemben továbbra is kitarzott ellenséges politikája mellett. Csang Kai-sek rendszerének — megfelelő ellenszolgáltatás ellenében — sokoldalú támogatást nyújtott.

A vezető imperialista hatalmak azonban az agresszív politika folytatódása ellenére engedményekre kényszerültek a nemzetközi politika néhány kérdésében. A koreai kérdés, az indokínai béke és az 1955. évi bandungi konferencia bizonyítja ezt a tendenciát.

A tárgyalat időszakban egy sor kérdés új módon vetődött fel a szocialista világrendszeren belül is. Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála után felgyorsult az új jelenségek alkotó, marxista—leninista elemzése. Felmerült, hogy idejétmúlt a nemzetközi kommunista mozgalom korábbi gyakorlatában bevált monolitikus egység, s lehetlenné vált a kommunista világmozgalom egy központból történő irányítása. A Kínai Kommunista Párt (KKP) azonban éppen ekkor kezd törekedni a kommunista világmozgalom vezető szerepének megszerzésére. Annak következtében, hogy megszűnt az egy központból történő irányítás, egyes kommunista vezetők és pártok elbizonytalanokodtak, néhány kommunista párt pedig — így a KKP is — a nemzetközi kommunista mozgalomtól eltérő stratégiai irányvonalat dolgozott ki.

Ebben az időben nehézségek léptek fel néhány népi demokratikus országban. Az erőltetett nehéziparfejlesztés következtében a gazdaságban aránytalanságok jelentkeztek, csökkent, vagy stagnált a lakosság életszínvonala. Negatív jelenségeként megerősödött a személyi kultusz, más oldalon a jobboldali revizionizmus jelei mutatkoztak. Az új helyzet elemzését, elméleti következtetések levonását és az új irányvonal kidolgozását az az SZKP XX. kongresszusa tette meg.

1953 után a szocialista világrendszer a nemzetközi politikában jelentős sikereket ért el. Az imperialista országok agresszivitását bizonyos mértékig sikerült lefékezni, és eredmény volt az is — összevetve a hidegháború legdühödtebb éveinek politikájával —, hogy a vitás nemzetközi kérdések rendezésére néhány alkalommal tárgyaló-

asztalhoz ültek a két tömb képviselői, s a szocialista tábor erői több esetben is kompromisszumos megállapodást értek el. A nemzetközi sikerek, valamint a belső gazdasági problémák ellenére elért gazdasági eredmények az erőviszonyokat a szocializmus javára módosították.

A tárgyalat időszak végére az erőpolitika tarthatatlannak bizonyult, a békés egymás mellett élés politikája rokonszenvre talált a tőkés országok népei körében, az imperialista országok hidegháborús politikája lassan visszaszorult. A nemzetközi politikát érintő fontosabb kérdések megvitatásánál — az USA és más tőkés országok erőfeszítései ellenére — sok esetben a Szovjetunióval együtt már egyenrangú partnerként szerepelt a Kínai Népköztársaság is.

A genfi konferencia

1954. január 25. és február 18. között Molotov, Dulles, Eden és Bidault részvételével ült össze Berlinben a négy nagyhatalom külügyminiszteri értekezlete. Több fontos kérdés mellett megállapodtak abban, hogy 1954. április 26-ra nemzetközi értekezletet hívnak össze Genfben, a koreai és az indokínai kérdés rendezésére. Annak ellenére, hogy az amerikai fél ellenezte a KNK teljesjogú részvételét a genfi konferencián, mégis elfogadták a Szovjetunió ez irányú javaslatát. A KNK képviselőin kívül részt vettek a többi, érdekelt ország képviselői is.

A genfi értekezlet két szakaszban végezte munkáját. Április 26-tól június 17-ig a koreai kérdés, valamint az indokínai béke helyreállítása szerepelt a napirendi pontok között. Rövid szünet után, július 10–21-ig, folytatta munkáját a konferencia. A Kínai Népköztársaság delegációját Csou En-laj, külügyminiszter vezette.

Csou En-laj első felszólalása, amely konkrét programot javasolt az ázsiai kérdés rendezésére, és a Szovjetunió elképzeléseivel összhangban állt, eltért az érdekelt felek javaslatától. Követelte az USA agresszív cselekedeteinek beszüntetését, az ázsiai országok belügyeibe való beavatkozás megtiltását, e népek szabadságának és nemzeti jogainak biztosítását, az idegen támaszpontok felszámolását és a csapatok kivonását, Japán remilitarizálásának megtiltását, mindenfajta gazdasági blokád és korlátozás felszámolását.¹

Az USA és Dél-Korea képviselője szükségesnek tartotta, hogy Észak-Koreában választásokat tartsanak és követelte, hogy a választások idején az ENSZ képviselőinek szabad mozgásuk, szólásjoguk legyen, a kínai csapatokat viszont egy hónappal a választások megkezdése előtt vonják ki a területről. Az „ENSZ-csapatok kivonását csak megkezdeni kell, befejezni csupán akkor, ha a létrehozandó egységes kormány — az ENSZ szerint — már az egész Korea feletti ellenőrzést megvalósította.”²

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság képviselője „egész Koreában tartandó választásokat javasolt, amelyeket egy összkoreai bizottság szervezne, és azt kívánta, hogy a választások előtti hat hónapon belül az egész koreai területről vonják ki az összes idegen csapatokat.”³ A Szovjetunió és a KNK támogatta ezt a javaslatot. A konferenciának a koreai kérdést tárgyaló szakasza azonban nem vezetett eredményre.

Az indokínai kérdés tárgyalásánál a KNK és a Szovjetunió képviselői arra törekedtek, hogy megakadályozzák az új háború kitörését és az imperialista provokációkat. Csou En-laj javasolta, hogy az ázsiai szilárd béke megőrzése érdekében a térség országai egyesítsék erőfeszítéseiket. Az országok közötti kapcsolatok alapelveiként „... a függetlenség és szuverenitás tiszteletben tartását, a vitás kérdések tárgyalások útján történő rendezését, ... egyenlőség és kölcsönös előnyök alapján a gazdasági és kulturális kapcsolatok helyreállítását és fejlesztését”⁴ javasolta.

A KNK delegációjának állásfoglalása a genfi értekezleten antiimperialista volt. Mégis egyes kérdésekben a konferencia más antiimperialista erőitől eltérő álláspontot képviselt. Nem értett egyet a VDK azon javaslatával, miszerint az ellenállási kormányok képviselőit is meg kell hívni az értekezletre. A nyugati hatalmakkal együtt azon a nézeten volt, hogy az indokínai félsziget három országban nem egyforma a helyzet, illetve problémáikat a létező helyzetnek megfelelően kell megoldani.⁵

Kína kész volt elismerni Laosz és Kambodzsa királyi kormányát, amennyiben ezen országok semlegesek maradnak, a nyugati hatalmak pedig lemondanak arról a szándékukról, hogy ott katonai bázist hozzanak létre.

Csou En-laj javasolta, hogy vonják ki a vietnami önkénteseket Laoszból és Kambodzsból, s a vietnami problémát a laoszi és kambodzsi kérdéstől elkülönítve tárgyalják. A kínai delegáció támogatta Vietnam felosztásának ügyét, sőt meggyőzte a VDK képviselőit, hogy egyezzenek bele, hogy az országot nem a 14., hanem a 16. szélességi fok mentén osszák fel.⁶ A genfi megállapodások értelmében Vietnam államot a 17. szélességi foknál választották el.

KNK javaslata ellentétben állt a vietnami nép és a haladás érdekeivel, s az ország védelmi képességének csökkenését eredményezte, a vietnami nép szabad akaratának érvényesülését akadályozta. Feltételezhető, hogy ez a koncepció, a szomszédos demokratikus ország megosztottsága arra irányult, hogy minél kedvezőbb szituációt teremtsenek Kína számára Dél-Kelet Ázsia térségben az ekkor már felszínre törő nagyhatalmi célkitűzések eléréséhez. Mindezek azonban nem homályosítják el azt a kétségtelen tényt, hogy a Szovjetunió, a KNK és a VDK együttes fellépése nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy megszülessenek az indokínai béke helyreállításáról szóló nyilatkozatok és egyezmények.⁷

A KNK genfi szereplése főbb vonalait tekintve antiimperialista, fellépése pozitívnak értékelhető és a Szovjetunió egyenrangú partnereként lép fel a nemzetközi küzdőtéren.⁸ Elősegítette az indokínai béke helyreállítását, valamint a nemzetközi feszültség enyhítését. A konferencia munkája során tapasztalt nacionalista megnyilvánulások nem veszélyeztették sem a Szovjetunió és a KNK kapcsolatait, sem a szocialista országok és a nemzetközi kommunista mozgalom egységét. Kína még mind gazdaságilag, mind nemzetközileg rászorult a szocialista világrendszer támogatására és nem volt abban a helyzetben, hogy nagyhatalmi-nacionalista törekvései érdekében számottevő lépéseket tehessen.

A genfi konferencián való részvétel lehetőséget adott arra, hogy a KNK növelje nemzetközi tekintélyét és kapcsolatot teremtsen egy sor országgal, így például Ausztráliával, Svédországgal és Finnországgal. Ezen országok képviselőivel történt genfi találkozások konkrét eredményeket is hoztak. A tanácskozás szünetelése idején Csou En-laj Indiába utazott, ellátogatott Burmába, a vietnami—kínai határon pedig Ho Si Minh-nel folytatott megbeszéléseket.

Az amerikai diplomácia törekvése ellenére nem sikerült a KNK izolálása, sőt a kínai delegáció genfi szereplése a népi Kína békeszerető politikájának ragyogó sikerre volt.⁹ Sikerült szélesebb alapokra helyezni kapcsolatait, s egészében véve nemzetközi súlyának növekedését is elérte. Többek között ennek lesz egy későbbi hatása, hogy az ötvenes évek második felétől megszűnik a Kína körüli gazdasági blokád, és több tőkés országgal is kereskedelmi kapcsolatba kerül.

A genfi egyezmények értékelését a KNK vezetősége egy 1954. július 23-án, Ho Si Minh-nek küldött nyílt levélben tette meg. A megkötött egyezményekkel kapcsolatosan elégedettségét fejezte ki, melyeket úgy értékelt, mint a vietnami nép hősi harcának és ragyogó győzelmeinek eredményét. Mao Ce-tung a levélben kétoldalú együttműködést ajánlott fel a VDK vezetőinek az ázsiai és világbéke, valamint biztonság megőrzése érdekében.¹⁰

A bandungi értekezlet

1954. június 28-án jelent meg Kína és India miniszterelnökének közös nyilatkozata, melyben egyéb problémák tisztázása mellett megfogalmazták a békés egymás mellett élés öt alapelvét. A nyilatkozatban megállapították, hogy Ázsia és a világ más területein különböző társadalmi és politikai rendszerek vannak. Ha ezek az államok elfogadják és alkalmazzák a békés egymás mellett élés alapelveit és egyetlen ország sem avatkozik a másik belügyeibe, akkor e különbségek nem fogják veszélyeztetni a békét, és nem idéznek elő nemzetközi konfliktusokat.¹¹

A békés együttélés öt alapelvét rövidesen elfogadta az ázsiai országok közül Burma, Indonézia és a VDK kormánya, 1955 elejére pedig csatlakozott hozzá az ázsiai országok többsége. 1954. október 12-én közös szovjet—kínai közlemény mondta ki, hogy a béketábor mindkét nagyhatalma érre az öt elvre építi nemzetközi kapcsolatait.¹²

Az öt alapelv ilyen széles körű elfogadása alapja lehetett a kínai—indiai megbeszéléseken felvetődött békeövezet megteremtésének, valamint a bandungi értekezlet összehívásának. Csou En-laj már a genfi értekezlet záróülésén mondott beszédében rámutatott arra, hogy „... Ázsia kollektív békéjének megóvása érdekében arra van szükség, hogy Ázsia nemzetei egymással tanácskozzanak és együttműködjenek. A genfi értekezlet ily módon minden eddiginél mélyebben tudatosította Ázsiában e hatalmas földrész kollektív biztonságának eszméjét.”¹³

Az értekezlet összehívásának napját az előkészítő tanácskozáson 1955. április 18-ra jelölték ki. Napirendi pontok: a gyarmati rendszer kérdéseinek megvitatása, illetve az ázsiai és afrikai országok népeinek együttműködése a SEATO által képviselt blokktervekkel szemben. A tanácskozáson részt vettek azok az ázsiai és afrikai országok, amelyek független kormánnyal rendelkeztek.

Az USA Törökország, Irak, Pakisztán, Thaiföld, Fülöp-szigetek és Japán képviselőin keresztül bomlasztani kívánta az értekezlet szellemét, és ideológiai vitát akart szítani az egyes országok között. 1955. február 23-ra Bangkókba összehívta a SEATO országainak tanácskozását, hogy itt részletesen kidolgozzák a Bandung elleni szabotázs-akciókat.

A bandungi értekezleten 29 ázsiai és afrikai ország képviselői ülészttek, másfél milliárd ember képviseletében. A KNK-nak a konferencián részt vevő küldöttségét Csou En-laj vezette.

Az USA arra számított, hogy az egyes országok egyéni sérelmeik megoldásának követelésével mellékvágányra terelik a konferencia főbb napirendi pontjait. Csou En-laj azonban nyomatékkal hangsúlyozta, hogy „A kínai küldöttség azért jött ide, hogy az egységet keresse, nem pedig azért, hogy perlekedjék”.¹⁴ A KNK és még több ország hasonló értelmű megnyilatkozása és ennek gyakorlatban történő alkalmazása miatt az USA nem érthette el célját. Igaz, hogy a vitákat nem lehetett teljességgel kiküszöbölni, de meg tudták tartani az értekezlet eredeti jellegét, és a konferencia utolsó napján kibocsátott bandungi nyilatkozat¹⁵ erősen antiimperialista, bár kompromisszumos jellegű határozatokat tartalmazott.

A KNK delegációja itt is — éppúgy mint Genfben — gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatainak szélesítésére törekedett. Bandungban Csou En-laj nyilatkozott arról, hogy nem kíván háborúba keveredni az Egyesült Államokkal, ezért hajlandó vele tárgyalásokat folytatni a tajvani feszültség enyhítéséről. Ugyanakkor azt is leszögezte, hogy ez nem érinti a kínai nép elvi igényét arra, hogy szuverén jogáival élve, adott időben felszabadítsa Tajvant.¹⁶ Az értekezlet során folytatott diplomáciai tárgyalások eredményeként megegyezést írt alá a KNK és Indonézia képviselője,

Csou En-laj és Nasszei találkozója lerakta a Kína és Egyiptom közötti együttműködés fejlesztésének alapjait. Egy évvel később Szíriával létesített kapcsolatot a KNK.

A bandungi értekezlet után a KNK kormánya fokozva külpolitikai aktivitását, igyekezett programot kidolgozni a béke erősítése érdekében. 1955. július 30-án javasolta, hogy Ázsia és a Csendes-óceán térségének országai — köztük az USA is — kössenek kollektív békeszerződést, amely a katonai tömbök pótlására lenne hivatott. 1957. január 18-án a Szovjetunió és a KNK kormánya kinyilatkoztatta, hogy a katonai csoportosulásokat kollektív béke- és biztonsági rendszerrel kell helyettesíteni.¹⁷ A KNK kormánya fellépett továbbá egy atommentes övezet létesítése érdekében a Távols-Keleten.

Az SZKP XX. kongresszusának és a KKP VIII. kongresszusának hatása Kína külpolitikájára

Az SZKP XX. kongresszusa a nemzetközi helyzettel összefüggésben elemezte a szocialista országok belső problémáit és a kommunista világmozgalomban bekövetkezett változásokat. A kongresszus határozata megállapítja, hogy a „... nemzetközi viszonyok terén a beszámolási időszakot a nemzetközi feszültség bizonyos enyhülése, továbbá az jellemzi, hogy a nemzetközi élet küzdőterén a béke megszilárdításának reális távlatai nyíltak meg.”¹⁸ A Központi Bizottság beszámolójában olvashatjuk, hogy „... a háború óta először következett be bizonyos enyhülés a nemzetközi feszültségben.”¹⁹

A kongresszus megállapította, hogy az elmúlt időszak döntő fontosságú eseménye volt, hogy a szocializmus világrendszerre vált és az erőviszonyok a szocializmus javára tolódtak el. Ilyen körülmények között másként vetődik fel a háború és a béke kérdése, nevezetesen, reális lehetőség nyílik a világháború elkerülésére és megakadályozására. Amint azt a kongresszus hangsúlyozta: „... a háború nem végezetszerű, nem elkerülhetetlen.” Ezzel mintegy azt is jelezte, hogy a szocializmus felé való haladás lehetséges a pusztító háborúk kitörésének megakadályozásával, a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének feltételei között is.

A kongresszus foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy a fejlett tőkés országok gazdasági életében, valamint a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások lehetővé tették, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet békés úton valósulhasson meg ezekben az országokban.

Az SZKP kongresszusa nagy figyelmet fordított a pártélet lenini normáinak érvényesítésére. Bírálta a Sztálin körül kialakult személyi kultuszt, és előtérbe állította negatív következményeinek felszámolását.

A kongresszuson megjelent kínai küldöttséget Mao Ce-tung vezette. A kínai pártvezetés hazatérve elemezte a nemzetközi kommunista mozgalom helyzetét, a nemzetközi erőviszonyokat, és a kiadott nyilvános anyagokban helyeselte az ott kidolgozott irányvonalat. 1956 áprilisában a Zsenmin Zsipao cikket közölt „A proletárdiktatúra történelmi tapasztalatairól” címmel. A Politikai Bizottságnak ez volt az első, a XX. kongresszussal kapcsolatos állásfoglalása, és pozitívnak értékelte annak munkáját: „Mi, kínai kommunisták, mélységesen meg vagyunk győződve, hogy az SZKP XX. kongresszusán kibontakozott éles kritika után az összes aktív tényezők, melyeket bizonyos hibás politika a múltban erősen visszatartott, haladéktalanul és együttesen megmozdulnak... mi kijavítottuk hibáinkat, s ez kétségtelenül azt eredményezi majd, hogy a reakciós erőkkal szemben a béke és a szocializmus Szovjetunió vezette nagy tábora még hatalmasabbá, legyőzhetetlenné válik...”²⁰

A cikk általános elvi megfogalmazásai — például a személyi kultusz elleni küzdelemről — olyan szellemben íródtak, hogy azokat Kínára alkalmazva is lehetett érteni: „Ha valaki a figyelmét egy-egy ember cselekedeteire összpontosítja, gyakran nem veszi észre a kollektíva és a tömegek szerepét. Ezért esnek egyesek a fenntartás nélküli öndicsőítés, önistenítés vagy mások vak imádatának a hibájába.”²¹

Hasonlóképpen ítélte meg a személyi kultusz problematikáját a KKP 1956 szeptemberében összeülő VIII. kongresszusa is, sőt egészen konkrétá tette annak kínai vonatkozásait. „A személyi kultusznak mint társadalmi jelenségnek persze hosszú története volt, s így némileg visszatükröződött a mi párt- és társadalmi életünkben is. Feladatunk tehát az, hogy töretlenül érvényesítsük pártunknak azt az irányvonalát, amely elveti a személyiség túlzott előtérbe helyezését, dicsőítését, és valóban megerősítsük a vezetők és a tömegek kapcsolatát abból a célból, hogy minden területen teljesen megvalósítsuk a tömegvonalat és a párt demokratikus elveit.”²² Ennek megfelelően töröltek a párt szervezeti szabályzatából minden megállapítást, ami Mao Ce-tung eszméit mint a párt eszmei alapját említette. Helyette bekerült a szervezeti szabályzatba, hogy „Kína Kommunista Pártját tevékenységében a marxizmus—leninizmus vezérli.”²³

Mao Ce-tung kongresszusi megnyitóbeszédében nem tett említést a személyi kultusz elleni harcról. Mindössze annyit jegyzett meg, hogy „... a Szovjetunió Kommunista Pártjának nemrég megtartott XX. kongresszusán kidolgoztak sok helyes politikai irányelvet, és elítélték a párton belüli fogyatékoságokat.”²⁴

A KKP KB kongresszusi beszámolója a következőket állapította meg: a XX. kongresszus azért is jelentős, „... mert napirendre tűzte a békés egymás mellett élés és a nemzetközi együttműködés további előmozdítását, s ezzel messzemenően hozzájárult a nemzetközi feszültség enyhítéséhez.”²⁵

A békés egymás mellett élés politikájának igenlése nem frázisként hangzott el a kongresszuson. Kína — éppúgy mint a Szovjetunió — 1953-tól rugalmasabb, dinamikusabb politikájával a gyakorlatban bizonyította egyetértését ezzel a politikával. Mindemellett a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való együttműködést tartotta a legfontosabbnak. „Eddig igen nagy hasznunkra vált az, amit a Szovjetunió és a népi demokratikus országok úttörő építési tapasztalataiból, fejlett tudományából és technikájából tanultunk, s ezután is a legserényebben tanulnunk kell tőlük.”²⁶ A kongresszuson megfogalmazott külpolitikai irányvonal: „Kína és a nagy Szovjetunió, valamint a többi szocialista ország egysége és barátsága... örök és megbonthatatlan. Ennek az egységnek és barátságának a további erősítése legfőbb internacionalista kötelességünk, s külpolitikánk alapja.”²⁷

A KKP VIII. kongresszusának első ülészaka tehát a marxizmus—leninizmus szellemében ülésezett és hozta határozatait, megalapozott programot dolgozott ki. Az SZKP küldöttsége nevében Mikojan szólalt fel a kongresszuson, ahol elmondta, hogy a kongresszuson elhangzott több beszámoló „... magas marxista—leninista eszmei színvonalon vetette fel és világosította meg a párt elméletének, politikájának és tevékenységének, a szocialista építés gyakorlatának, valamint a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomnak, a nemzeti felszabadító mozgalomnak és a békeharcnak a kérdéseit.”²⁸

A KKP VIII. kongresszusának első ülészaka összességében helyesen elemezte mind a kül-, mind pedig a belpolitikai helyzetet. A felszínen a szovjet—kínai viszony is zavartalan, zökkenőmentes. 1957 novemberében, a kommunista és munkáspártok moszkvai tanácskozásán viszont már megfigyelhető, hogy a KKP nem teljes mértékben osztja az SZKP és a kommunista világmozgalom nézeteit, bizonyos mértékig attól eltérő irányvonallal jelentkezik.

A kommunista és munkáspártok 1957-es moszkvai tanácskozása

Az 1957-es moszkvai tanácskozáson jelentkeztek először nyilvánosan is a KKP és más kommunista pártok közötti nézeteltérések. Nem volt egységes vélemény például abban, hogy ez a konferencia tekinthető-e az SZKP XX. kongresszusa folytatásának, nyilatkozatba kell-e foglalni a tanácskozás történelmi jelentőségét, valamint a háború és béke, illetve a háború és a forradalom összefüggéseinek kérdésében. Mao Ce-tung az utóbbival kapcsolatban kifejtette azt a véleményét, hogy ha egy term nukleáris háború esetén „... az emberiség fele megsemmisül, még megmarad a másik fele, az imperializmus viszont teljesen megsemmisül, s az egész világon csupán szocializmus lesz, s egy fél évszázad vagy egy évszázad alatt a lakosság ismét megnövekszik, talán felénél többre is.”²⁹

November 17-én, a nemzetközi helyzetről szólva hangzott el Mao később híressé vált jelszava: „A keleti szél legyőzi a nyugati szelet.” E jelszóval a forradalom győzelmének, a kommunista világ eljövételének meggyorsítását szorgalmazta a békés egymás mellett élés elveinek realizálása helyett.

EBERT, F. ismerni véli Mao Ce-tungnak 1957. november 17-én, a moszkvai egyetemen elmondott beszédét. Ebben Mao hangsúlyozta, hogy a szocialista tábornak vezetőre van szüksége, és ez nem más, mint a Szovjetunió. Majd hozzáfűzte: Kína ugyan nagy ország, de ipara még nem elég fejlett. Nem rendelkezik szputnyikkal, a Szovjetunióban viszont már kettő van belőle. Tehát a vezetőszerp a Szovjetunió Kommunista Pártját illeti. A beszámoló a Neues Deutschland 1957. november 30-i számában jelent meg. FEJTŐ FERENC ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy Mao Ce-tung elég árnyaltan hangsúlyozta a Szovjetunió elsődlegességét. A Szovjetunió ipari és katonai erejével magyarázta azt, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom élén kell állnia. Ugyanakkor sejteni engedte azt, hogy egy napon majd Kína is a jelöltek sorába állhat.³⁰

FEJTŐ munkájában olvashatjuk továbbá, hogy a kínaiak taktikai megfontolásból helyeslik a „békés belenövés” propagálását, de az a véleményük negatívuma, hogy elernyedne a tömegek forradalmi lendülete és a kommunista pártok összekeverednének a szocialista pártokkal.³¹

A kommunista és munkáspártok tanácskozásának záróaktusaként elkészült a határozat, és szinte valamennyi résztvevő — köztük a KKP is — aláírásával igazolta annak elfogadását.

A Kínai Népköztársaság megalakulása után a KKP vezette ország magáénak vallotta a szocialista külpolitika alapelveit, és a különböző nemzetközi kérdések megvitatásánál ennek szellemében lépett fel. Az SZKP XX. kongresszusa után azonban a KKP részéről már jelentek a felszínen olyan véleménybeli különbségek, melyek a későbbiekben felerősödtek.

A KKP és más kommunista pártok egységének megbomlása a tárgyalt periódusban a következő kérdésekben csúcsosodott ki:

— A KKP vezetőinek első, nagyobb horderejű lépése egy 1954-ben Pekingben kiadott történelmi kézikönyv. Ez egy olyan térképet tartalmazott, melynek címe: Az imperialisták által Kínától 1848 és 1919 között elrabolt területek. Az elvesztett 19 tartomány között szovjet Közép-Ázsia területei szerepeltek az első helyen. A térképen kirajzolt határok elérték a Bajkál tavat, magukba zárták az Altáj-hegységet, a Pamír fennsík egy részét, Kelet-Kazahsztánt Pavlodarral, Szemipalatinsszkkal és Alma-Atával, majdnem az egész Kirgiz-Köztársaságot, valamint szovjet Tadzsikisztánnak az Afganisztánnal és Pakisztánnal határos vidékeit.³² A térkép megjelenését egyelőre nem követte területi követelés.

— Másik súrlódási felület a forradalom békés úton való győzelmének elmélete volt. Mao Ce-tung jelszava, „A keleti szél legyőzi a nyugati szelet”, a végső győzelem bizonyosságát, a forradalmi hitet jelképezte. A fegyveres forradalom abszolutizálásának magyarázata a KKP történelmében keresendő. A húszas évek végétől szinte szünet nélküli polgárháborúban felnövő kommunista párt saját tapasztalataiból azt a következtetést vonja le, hogy a világ más tájain is csak ezen az úton juthatnak hata-
lomhoz.

— A következő ütközési pont a békés egymás mellett élés XX. kongresszuson meghirdetett elmélete volt. A Kínai Népköztársaság 1955-ben a bandungi értekezle-
ten aláírta a békés egymás mellett élés alapelveit tartalmazó dokumentumokat. Ennek szocialista és tőkés viszonylatban nagy jelentőséget tulajdonítottak. A XX. kongresszuson meghirdetett békés együttélés politikája a stratégia nagy fontosságú része volt. Ennek keretén belül a harmadik világháború elkerülésével el lehet jutni a világforradalom győzelméhez. A kínaiak viszont csak taktikai jelentőséget tulajdo-
nítottak a világháború elkerülésének. Nézetük az volt, hogy a világháború elodáz-
ható, de el nem kerülhető, mivel az imperializmus ki fogja robbantani.

— A Mao Ce-tung köré csoportosult kínai kommunisták nem értettek teljesen egyet a személyi kultusz XX. kongresszuson megtett bírálatával. Ennek belpolitikai okai lehettek. Mao Ce-tung helyzete ugyanis sok tekintetben hasonlított Sztálinnak a Szovjetunióban betöltött szerepéhez. Ha tehát a személyi kultusz határozott elíté-
lése mellett foglaltak volna állást, Mao tekintélye nem maradt volna csorbíthatlan. Ebben az esetben valószínűleg belpolitikai problémákkal kellett volna számolni. Mindemellett Mao Ce-tung kultuszát is korlátozták valamelyest, illetve Sztálin bírá-
latának egyes elemeit is helyeselték.

Ezek a nézeteltérések az 1953—1957 közötti években csak érintőlegesen jelent-
keztek. Okainak részletesebb elemzésére csak a Szovjetunió és a többi szocialista ország kommunista pártjaival való — 1964-ben bekövetkezett — végleges szakítás után került sor. Ez a szakítás a Kínai Népköztársaság nemzetközi szerepében is alap-
vető változást hozott, aminek egyes elemei már 1953 és 1957 között is megfigyelhetők.

JEGYZETEK

1. KAPICA M. SZ.: Szovetszko-kitajszkie otnosenyija. Moszkva, 1958. 394. old.
2. Documents on International Affairs. 1954. 341—346. old. és Konferenzen und Verträge 1914—1959. II. rész IV. kötet 452—453. old. Idézi: KENDE ISTVÁN: Forró béke — hidegháború. A dip-
lomáciai kapcsolatok története 1945—1956. Kossuth, 1970. 226. old.
3. Uo.
4. Daily News Release. 1954. V. 14. 135. old. Idézi: Vnesnjaja politika i mezsdunarodnue otno-
senyija KNR 1949—1963. I. kötet. Moszkva, 1974. 95. old.
5. Daily News Release. 1954. V. 26. 256. old. és V. 28. 279. old. Idézi: Ua. 96. old.
6. Chronique de politique étrangère. Bruxelles. Vol. XIX. N 4, juillet 1966. 366. old.
Idézi: Ua. 97. old.
7. Uo.
JURKOV. SZ. G.: Pekin: novaja politika? Moszkva, 1972. 15. old., KAPICA M. SZ.: Szovetszko-
kitajszkie otnosenyija... 402. old., KAPICA M. SZ.: Kína. Három évtized, három politika. Kos-
suth, 1982. 67. old.
8. CHESNEAUX J.: China: The People's Republic 1949—1976. The Harvester Press, 1979. 69. old.
9. KAPICA M. SZ.: Szovetszko-kitajszkie otnosenyija... 394. old.
10. Daily News Release. 1954. VII. 24. 189. old.
Idézi: Vnesnjaja politika... 101. old.
11. JURKOV SZ. G.: Pekin: Novaja politika... 23. old.
12. Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945—1958. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1958.
209. old.

- KURDJUKOV I. V. — NYIKIFOROV V. N. — PEREVERTAJLO A. Sz.: Szovetszko-kitajszkie otnosenija 1917—1957. Szbornyik dokumentov. Moszkva, 1959. 301. old.
Izvesztijja 1954. október 12.
13. GÖMÖRI ENDRE: Ázsia-Afrika népei Bandungban. Szikra, 1955. 12. old.
 14. Uo. 31. old.
 15. Nemzetközi szerződések gyűjteménye... 242—251. old.
 16. KENDE ISTVÁN: Forró béke... 259. old.
 17. JURKOV Sz. G.: Pekin: Novaja politika... 24. old.
Pravda 1957. január 19.
 18. Az SzKP XX. kongresszusa (1956. február 14—25.). Szikra, 1956. 546. old.
 19. Uo. 33. old.
 20. DR. SZÁNTÓ GYÖRGY: Imperialista és antiimperialista stratégia. Kossuth, 1970. 63—64. old.
Szabad Nép, 1956. április 8.
 21. VÁRNAI FERENC: A maoisták útja. Kossuth, 1976. 116. old.
 22. Kína Kommunista Pártjának VIII. kongresszusa 1956. szeptember 15—27. Rövidített jegyzőkönyv. Kossuth, 1957. 130. old.
 23. Uo. 339. old.
 24. Uo. 9—10. old.
 25. Uo. 78. old.
 26. Uo. 213—214. old.
 27. Uo. 84. old.
 28. Uo. 300. old.
 29. SZUSZLOV M. A.: Az SzKP KB 1964. áprilisi plénumán tartott előadói beszéde. Népszabadság, 1964. április 7. és Társadalmi Szemle, 1964/4. 25. old.
 30. FEJTŐ F.: Chine — URSS. La fin d'une hégémonie. Les origines du grand scisme communiste 1950—1957. Plon Kiadó, 1964. 194. old.
 31. Uo. 203. old.
 32. Uo. 37. old. Itt meg kell jegyeznünk hogy PROHOROV A. szovjet szerző „K voproszu o szovetszko-kitajszkoj granicye” c. munkája (Moszkva 1975.) szintén említi az 1954-ben kiadott térképet, de ott arra nem találunk adatokat hogy a KNK a Szovjetuniótól is követelt volna területeket. Ebben a munkában a következő az imperialisták által elhódított területek szerepelnek: Mongol Népköztársaság, Korea, Vietnam, Laosz, Kambodzsa, Burma, Malájföld, Thaiföld India területének egy része a Japánhoz tartozó Rjukju-szigetek stb. Ld.: Id. mű 220. old.

INTERNATIONALE ROLLE DER VOLKSREPUBLIK CHINA ZWISCHEN 1953—1957

EDIT ÁRVA

Zwischen 1953—1957 führte die Volksrepublik China eine schon früher begonnene mit den sozialistischen Ländern abgestimmte aussenpolitische Tätigkeit. Zu dieser Zeit wurden die Initiativen der Sowjetunion an den verschiedenen internationalen Fora (Konferenz in Genf, Beratung in Bandung, XX. Kongress der KP der Sowjetunion, Konferenz der kommunistischen und Arbeiterparteien in Moskau 1957) von China unterstützt. Sein von den anderen sozialistischen Ländern abweichender Standpunkt zeigte sich aber am Ende des Zeitalters schon im Keime.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ В ПЕРИОД МЕЖДУ 1953-1957 ГГ.

ЕДИТ БАРАНЬНЭ АРВА

Вмежу период 1953—1957 гг. Китайская Народная Республика продолжала начатую ею внешнюю политику согласованную с другими социалистическими странами. В этот период КНР одобряла предпринятую Советским Союзом инициативу на разных международных форумах (см. Женевскую конференцию, Совещание в Бандунге, XX Съезд Коммунистической Партии Советского Союза, Московское Совещание Коммунистических и Рабочих партии в 1957 г). Однако в конце этого периода уже заметно было отдаление позиции КНР от позиции других социалистических стран.